

תוספות מסכת סנהדרין דף לה עמוד ב

שנאמר מעם מזבחי - ואפי' אין שם כהן ראוי לעבוד את העבודה נידחית וא"ת דמה שרציחה דוחה את העבודה לא משום דרציחה דוחה את העבודה אלא משום דגברא לא חזי כדאמרין (ברכות דף לב:): כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו שנאמר (ישעיה א) ידיכם דמים מלאו וכ"ש עבודה וי"ל דעל כרחיק חזי דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא ועוד י"ל דשאני נשיאות כפים לפי שהרג בידיו ואין קטיגור נעשה סניגור כדכתיב בההוא קרא ובפרישכם כפיכם אעלים עיני וגו'.

ישעיהו פרק א פסוק טו

וּבְפָרְשְׁכֶם כְּפִיכֶם אֶעְלִים עֵינֵי מַכֶּם גַּם כִּי תִרְבּוּ תִפְלֶה אֵינְנִי שְׁמַע יְדִיכֶם דְּמַיִם מְלֵאוּ:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד ב

אמר רבי יוחנן: כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, שנאמר +ישעיהו א'+ ידיכם דמים מלאו.

חידושי הריטב"א מסכת מכות דף יג עמוד א

אבל בשאר עבירות דעלמא כל שחזר בתשובה שלימה אפילו לכתחילה ממנין אותו לכל הראוי לו, ואין צריך לומר שחזר למה שהחזק הוא או אבותיו, אפילו מומר שחזר בתשובה שלימה, ולא אמרו בסוף מנחות (ק"ט א') אלא דכהנים ששמשו בבית חונו לא ישמשו במקדש הא בדבר אחר משמשין ואפילו למ"ד התם דבית חונו בית ע"ז, ועל כולם אמר הכתוב שובו בנים שובבים וכו', וכן נראה לבעלי תוספות ז"ל, והם התירו כהן שהמיר וחזר בתשובה שלימה לנשיאות כפים מה שאין כן ברוב משום דכתיב ביה ידיכם דמים מלאו, וזה דעת מורי הרב הלוי ז"ל

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאות כפים פרק טו

הלכה ג

העבירה כיצד כהן שהרג א את הנפש אע"פ שעשה תשובה לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו וכתיב ובפרשכם כפיכם וגו', וכהן שעבד כוכבים בין באונס בין בשגגה אף על פי שעשה תשובה אינו נושא את כפיו לעולם שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות וגו', וברכה כעבודה היא שנאמר ב לשרתו ולברך בשמו, וכן כהן שהמיר לעכו"ם ג אע"פ שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם, ושאר העבירות אין מונעין.

הגהות מיימוניות הלכות תפילה ונשיאות כפים פרק טו

הלכה ג

[א] בפרק אין עומדין אמר רבי יוחנן כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו וכתב ראבי"ה דההיא במפורסם להרוג ומפורסם שמועד לכך וכן כתב רבינו שמחה דלא איירי אלא בעומד במרדו וראייתו מדגרסינן בירושלמי דהניזקין שמא תאמר איש פלוני כהן מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכני וכו' וכל דבריהם השיב לי מורי רבינו כששאלתיו אבל בעל ס"ה כתב כרבינו המחבר.

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח

סעיף לה

כהן (קכז) נא <לב> שהרג את הנפש, * (קכח) אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו * (קכט) אפילו עשה תשובה. הגה: (קל) וי"א דאם עשה תשובה, נושא כפיו ויש להקל על בעלי [ס] תשובה, שלא לנעול דלת בפניהם, (קלא) והכי נהוג (טור ורש"י והרבה פוסקים אגור וכו').

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף לה

(לב) שהרג את הנפש. - דכתיב ובפרשכ' כפיכם אעלים עיני מכם ידיכם דמים מלאו וכתיב גם כי תרבו תפלי' כו'. משמע דתשוב' לא מהני:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף לה

(קכח) אפילו בשוגג - ואם אנסוהו [צט] להרוג נושא את כפיו ואע"ג דברציחה קי"ל דיהרג ואל יעבור מ"מ אם עבר ולא נהרג לא מיפסל לנ"כ בשביל זה [מהרנ"ח ופ"ח]:

(קכט) אפילו עשה תשובה - טעם דעה זו דס"ל דאע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה [ק] מ"מ אין קטיגור נעשה סניגור דבידים אלו שהרג את הנפש אין ראוי לישא את כפיו אע"פ שעשה תשובה. דחף [קא] אשה הרה והפילה נושא את כפיו דאין חייבין מיתה על עוברין [אחרונים]:

(קל) וי"א דאם וכו' - היינו אפילו כשעבר במזיד:

(קלא) והכי נהוג - ויש איזה אחרונים שמחמירין עכ"פ במזיד ועיין בה"ל:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן קכח סעיף לה

* אפילו בשוגג וכו' - עיין במ"א שמצדד דדוקא במת מיד הא לא מת מיד אין להחמיר בשוגג שמא הרוח בלבלתו ומת:

* אפילו עשה תשובה - הנה המחבר סתם בכאן ולא הביא יש חולקין כמו שהביא בסל"ז לענין מומר משמע דס"ל בפשיטות לנידון דידן להחמיר משום דאין קטיגור נעשה סניגור כ"כ א"ר ומטה יהודה בדעת המחבר אכן בע"ת וביאור הגר"א מוכח דס"ל דהמחבר סמך עצמו איש חולקין שהביא בסל"ז. ולענין דינא הרמ"א פסק להקל וכתב שכן נוהגין והיינו אפילו במזיד וכמו שהביא ראיה וכתב דלא גרע מע"ג ושם אפילו במזיד נושא כפיו והעתיקוהו כמה אחרונים אכן הפר"ח והא"ר [והעתיקו הדה"ח] דעתם דאין להקל אפילו בעשה תשובה אם היה מזיד. וכן מצאתי בריטב"א מכות שילהי פ"ב שהביא בשם בעלי תוספות ובשם רבו רא"ה להחמיר ברציחה בכל גווי וצ"ע לדינא ועכ"פ אם עלה אין להורידו כמו שכתב בטור בשם הרמ"מ:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן ס

על אודות כהן שהרג עכו"ם אם נכלל בההלכה של כהן שהרג את הנפש דלא ישא את כפיו משום שנא' ידיכם דמים מלאו, דאיתא בגמ' בברכות דף ל"ב ע"ב ונפסק כן להלכה ברמב"ם ובטור ושו"ע, וחלים עליו ג"כ פרטי הדינים שנאמרו שם בזה, או לא. . . .

(א) והנה הפרמ"ג בא"א שם בס"ק נ"א בסוף דבריו נוגע מזה וכותב ז"ל: פ' משפטים בצ"ל על רעהו הרג עכו"ם י"ל דאין נ"כ = נושא כפיו = יע"ש ומיהו מורידין י"ל דנ"כ עכ"ל, ור"ל דבס' צדה לדרך בפ' משפטים כותב לומר דבהרג עכו"ם יש לומר דאין נושא כפיו והפרמ"ג מצידו כותב להעיר ע"ז דמיהו אם הרג מאלה דמורידין יש לומר דכן נושא את כפיו (ובשו"ת בית דוד (לייטער) סי' ע"א כותב שמציאה מצא דברי הצ"ד, ולא ראה שכבר מובא בפרמ"ג על אתר). . . .

(ב) ברם ראיתי בספר מאמר מרדכי על או"ח סי' קכ"ח ס"ק מ"ג שמביא בשם הפרישה ז"ל שכתב על הך דינא דכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ז"ל נ"ל דר"ל ישראל דהא הראיה שמביא מידכם דמים מלאו בהורגי ישראל עכ"ל ומוסיף ע"ז המאמר דנראה דאתא למעוטי עכו"ם. . . . הרי לנו דברים מפורשים בשם הדרישה שהמה ההיפך ממ"ש הצדה לדרך שמסתמך עליו הפרמ"ג, והבעל מאמר מרדכי שהוא ג"כ מגדולי הפוסקים סומך את שתי ידיו על פסקו זה של הפרישה ז"ל עד ששואל ע"ז: פשיטא מאי קמ"ל? וטורח לפרש דבריו שכן היה צריך לאשמיענו זאת. . . .

... ומכיון שכן שנראים הדברים שגם הבעל צדה לדרך וכן הפרמ"ג לא ידעו מדברי הפרישה בזה, אם כן אפשר להחיל על כגון זה פסקו של הרמ"א בחו"מ סי' כ"ה סעיף ב' שפוסק, דאם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר ונמצאו אחרים חולקים עליו אין צריכים לפסוק כדברי האחרונים שאפשר שלא ידעו דברי הגאון ואי הוי שמיע להו הדרי בהו ע"ש, ואותו הדבר נאמר איפוא גם בקשר לדברי הפרישה שבנידונו, דמאחר שאנו רואים שכל אלה שצדדו לומר דלא ישא כפיו לא ראו דברי הפרישה שהעלה ההיפך מזה, אם כן אין הלכה כמותם, ואמרינן אגן דאילו ידעו מדברי הפרישה הוו הדרי בהו.

. . . . ושפיר נושא את כפיו, ומזה במכש"כ בק"ו בן בנו של ק"ו בכהן שהרג עכו"ם במלחמה ובשעת חירום שבודאי נושא את כפיו, ואין להאריך בכאן יותר.

שו"ת שבט הלוי חלק א סימן מג

א. נשאלתי מכהן שאירע לו אסון בשעה שנסע בכלי רכב שלו שדחף זקן אחד ארצה והוא מת אחרי ל' יום, מהו שישא כפיו. והוריתי דישא כפיו בלי פקפוק. חדא דהי' שוגג וכבר קבל עליו תשובה ובכה"ג מקיל הרמ"א סימן קכ"ח סל"ה בפשיטות. ועוד דלא מת מיד ובכה"ג מצדד מג"א שם להקל. וכאן עוד צד נוסף דהנדחף הי' חולה גדול ואולי גברא קטילא קטיל, ולכן פשוט להתיר. ולענין תשובה קבל עליו כמה תעניתים לסגוף נוסף לצדקה ומע"ט ועיקר העיקרים לב נשבר ונדכה ופשוט במעשים על מה עשה ה' ככה.

שו"ת יחוה דעת חלק ב סימן יד

שאלה: כהנים חיילי צה"ל שהשתתפו בקרבות נגד צבאות מצרים ירדן וסוריה, במערכות ישראל, ופגעו והרגו מחיילי האויב, האם דינם ככהן שהרג את הנפש שאינו נושא כפיו לברך את ישראל?

. . . . ויש להסביר מחלוקת הראשונים האלה באופן שנחלקו אם דין זה אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וכמו שכתבו התוספות (יבמות ז ע"א) בתירוצם הראשון, ולפי זה יש להקל כשאינו רוצח מפורסם ומועד, או בעשה תשובה, אבל לתירוצם השני דהוי מן התורה יש להחמיר. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (או"ח/ סימן קכח סעיף לו). . . .

ועלינו לדעת אם הדין הזה שייך גם בהורג גוי. . . . והגאון רבי יששכר בער איילנבורג (בעל באר שבע) בספרו צדה לדרך (דף סט ע"א) למד מכאן, שהדין שאמר רבי יוחנן שכל כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו, זהו אפילו בכהן שהרג את הגוי, שכיון שדינו מסור לשמים, לא ישא כפיו. וסיים, כן נראה לי להלכה אבל לא למעשה. ע"כ. אולם הגאון רבי יהושע פאלק כ"ץ, בספר הפרישה (סוף סימן קכח) כתב, נראה לי שכהן שהרג את הנפש שלא ישא כפיו, זהו בהורג את ישראל, שהרי הראיה שמביא מהפסוק ידיכם דמים מלאו בהורגי ישראל מיירי. ע"כ. . . .

ובאמת שבנידון שלנו אין אנו צריכים לכל זה, כי מלבד מה שכתב הפרי חדש (סימן קכח סעיף לה), שאם אנוסוהו להרוג, נושא כפיו. והסכים עמו בספר בית מנוחה (דף קמא ע"א אות כז). ואם כן הרי הכהן שעומד מול צבאות האויב וחשוף לסכנה, אין לך אונס גדול מזה. והבא להרגך השכם להורגו (ברכות סב:). ודין זה עדיף הרבה מנידון הפרי חדש, שהרי אפילו אם אונסים אותו להרוג את חברו ישראל, יהרג ואל יעבור, וכמו שאמרו על זה בפסחים (דף כה:): מאי חזית דמא דידן /דידך/ סומק טפי, דילמא דמא דחברך סומק טפי. והיא הלכה פסוקה ברמב"ם (פרק ה' מהלכות יסודי התורה), ובטור ושלחן ערוך יורה דעה (סימן קנז). ובכל זאת לא נפסל לישא כפיו כיון שאנוס הוא ולא ענה מלבו, אף על פי שעשה שלא כהוגן. כל שכן כאן שכהנים שהם חיילי צה"ל עומדים לגונן על ישראל ועל ארצנו הקדושה, שאין ספק שמצוה רבה הם עושים לקדם פני צבאות האויב הבאים לזרוע הרס ולהשמיד ולהרוג ולאבד אנשים נשים וטף, וזהו מה שפסק הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות מלכים הלכה א), שעזרת ישראל מיד צר הבא עליהם היא בכלל מלחמת מצוה. ואם כן בודאי שאין ספק שכהנים אלה כשרים לנשיאות כפים

שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן טז

שאלה: כהן שהיה נוהג במכונת, וגרם לתאונה קטלנית, האם רשאי לישא כפיו בברכת כהנים לברך את ישראל? . . .

ולפי זה נראה שגם בנידון שלנו שהכהן היה נוהג ברכב וגרם לאבדן נפש מישראל, מחמת שנהג במהירות מופרזת, או מפני שלא ציית לתמרור, או שעבר עבירה אחרת על חוקי התנועה, הרי שגגתו עולה זדון, ונפסל לעלות לדוכן ולישא כפיו בברכת כהנים, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. . . . והוא הדין לנידון דידן, שהרכב הוא כלי קטלני ביותר, ועלול מאוד לפגוע ולסכן חיי אדם. ומי שלא נזהר לנהוג במתינות כראוי, נחשב הדבר לפשיעה, וקרוב למזיד הוא, וכהורג בידיים הוא, ואם הוא כהן נפסל לדוכן. כי הדבר ברור שאין לחלק בזה בין ההורג במו ידיו, כלשון הכתוב ידיכם דמים מלאו, לבין רוצח על ידי בעיטה ברגליו, או בגופו, שדרך הכתוב לדבר בהוה. וכאן תדלוק המכונת והסעתה לקראת האיש שנדרס למות, הוי בכלל מאי דקי"ל אשו משום חציו. . . .

אולם אם לא היתה כל רשלנות מצידו של הנהג, ונהג את המכונת בזהירות כראוי, אך באופן בלתי צפוי קפץ ילד לרחוב והתגלגל לרגלי המכונת ונדרס למות, באופן שהדבר היה באונס גמור, הדבר שנוי במחלוקת האחרונים, כי האליה רבה (סימן קכח ס"ק סג) כתב, שבשוגג הקרוב לאונס יש להקל, ורשאי לישא כפיו. וכן הובא להלכה בספר מגן גבורים (שם ס"ק טו). אבל הפרי מגדים (באשל אברהם ס"ק נא) כתב לפקפק בזה, והעלה שאפילו באונס יש להחמיר לכתחלה שלא ישא כפיו. ע"ש. ונראה שראוי לחוש לדברי הפרי מגדים, שהואיל ויש בזה חשש ברכה לבטלה, כמבואר בשו"ת מהרל"ח (סימן קיז) הנ"ל, וכן מתבאר בשו"ת הרדב"ז הנד"מ מכתב - יד (סוף סימן כב), ספק ברכות להקל. ומכל מקום נראה שאם הכהן הנהג שת אל לבו על דבר התקלה שיצאה מתחת ידו, ושב בתשובה, וקיבל עליו שיתנהג בדרכי התשובה ככל אשר יורוהו חכמי ישראל, על שגרם לאיבוד נפש בישראל (וכבר אמרו חז"ל מגלגלים חובה על ידי חייב. שבת לב ע"א), באופן כזה יש להקל על בעלי תשובה ולהתיר לו לעלות לדוכן לישא כפיו. . . .

בסיכום: כהן שנהג במכונת, וגרם לתאונה קטלנית, אינו רשאי לישא כפיו, ואפילו אם עשה תשובה, הואיל ויצאה תקלה מתחת ידו באיבוד נפש מישראל. ואפילו אם יצא זכאי בדינו מבית המשפט מחוסר הוכחות, כל שיוודע בעצמו שנהרג אדם מישראל על ידו אסור לו לישא כפיו, שיש בזה איסור ברכה לבטלה. ואמנם אחינו האשכנזים היוצאים ביד רמ"א מקילים בזה אם היה הדבר בשגגה ועשה תשובה, אבל אנו קבלנו הוראות מרן השלחן ערוך שפסק שאפילו הרג נפש בשוגג ועשה תשובה אינו נושא כפיו. וכן הורו הלכה למעשה גדולי רבני ספרד. אולם אם היה אנוס לגמרי, כגון שנהג בזהירות, ובפתע פתאום קפץ אדם והתגלגל לרגלי המכונת ונדרס למות, אז אם קיבל עליו תשובה כהוראת חכמי ישראל, רשאי לישא כפיו. וכל שכן אם הנפגע לא מת מיד אלא לאחר כמה ימים, שיש להקל בזה על בעלי תשובה. ושב ורפא לו.

רש"י מסכת סנהדרין דף לה עמוד ב

חובת הגוף היא - חובה המוטלת על האדם ואינה מוטלת על הקרקע, כגון מצות שביעית, ולא על פירות קרקע, כגון ערלה וכלאים ותרומות ומעשרות, ותנן בפרק קמא דקידושין (לו, ב): כל מצוה התלויה בארץ, כלומר על הקרקע ופירותיו, אינה נוהגת אלא בארץ, וכל שאינה תלויה בקרקע - בין בארץ בין בחוץ לארץ ויליף מעבודה זרה.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא. פגע בהו ריש לקיש, איטפיל בהדיהו, אמר: איזיל איחזי היכי עבדי עובדא. חזייה להווא גברא דקא כריב. אמר להן: כהן וחורש? אמרו לו: יכול לומר: אגיסטון אני בתוכו.

רש"י מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

אגיסטון - שכיר, וקרקע של נכרי הוא, אי נמי: משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף טו-טו:

רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים, אמר ליה רב חסדא: מ"ט עבד מר הכי? אמר ליה: אימור לשחיטה זבנה. ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא? דתנן, בש"א: לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית, וב"ה מתירין, מפני שיכול לשוחטה. אמר רבה: מי דמי? התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית, הכא אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת! א"ל אב"י: וכל היכא דאדם מצווה אסור? והרי שדה, דאדם מצווה על שביתת שדה בשביעית, ותנן, בש"א: לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית, וב"ה מתירין, מפני שיכול להובירה! מתקיף לה רב אשי: וכל היכא דאין אדם מצווה שרי? והרי כלים, דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית, ותנן, אלו הן כלים שאין אדם רשאי למוכרן בשביעית: המחרישה וכל כליה, העול והמזרה והדקר! אלא אמר רב אשי: כל היכא דאיכא למיתלא תלינן ואע"ג דמצווה, וכל היכא דליכא למיתלי לא תלינן אע"ג דאינו מצווה.

רש"י מסכת עבודה זרה דף טו עמוד ב

אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית - הלכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות ונסיוני ואי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשחיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום כל הני.
אדם מצווה על שביתת שדה - שנת שבתון יהיה לארץ.

תוספות מסכת עבודה זרה דף טו עמוד ב

מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית - פירש הקונט' הלכך ליכא למיגזר משום שכירות ושאלה ונסיוני ואי משום לפני עור לא תתן מכשול תלינן בשחיטה אבל גבי עובד כוכבים לענין שבת אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ואיכא למיגזר משום הני עד כאן לשון הקונטרס וקשיא דא"כ מאי קפריך והרי שדה והא לא שייך בה שאלה ונסיוני תדע דהא לא אסרינן מכירת שדה לעובד כוכבים מהאי טעמא כי היכא דאסרינן בהמה גסה לכך נראה לפרש התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית פירוש לפי שאין האיסור תלוי בגוף הבהמה אלא בגוף הקרקע ואפילו השאיל פרתו לעובד כוכבים לחרוש בה בשביעית אין שום איסור שביעית על הבהמה דאין כאן גנאי ויש להתיר למכור לישראל חשוד מטעם תלייה דאימר לשחיטה זבנה אבל גבי שבת שהאיסור תלוי בגוף הבהמה ואיכא איסור לבעלים אם יחרוש בו העובד כוכבים לפיכך אין להתיר למכרה מטעם תלייה דשחיטה ופריך והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדה וכשהוא ביד ישראל אחר יש בו איסור דאורייתא אם זרע בו הישראל ותלינן להיתרא.

תוספות רי"ד מסכת עבודה זרה דף טו עמוד ב

(כו) אמר ליה אב"י וכל היכא דמצווה אסור והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדה בשביעית כו' עד כל היכא דאיכא למילתא תלינן ואע"ג דמצווה והיכא דליכא למילתא לא תלינן ואע"ג דאינו מצווה קשיא לי טובא ומי דמי ציווי דשביתת שדה בשביעית וציווי דשביתת בהמתו בשבת ציווי דשביתת שדה בשביעית אינו אלא שלא יעשה הוא מלאכה בשדה אבל אם השכיר שדה לחשוד על השביעית אינו עובר המשכיר ואין בו אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול ולהשכיר שדה לגוי בשביעית אין בו איסור תורה כלל דלא נצטוו ישראל על שביתת קרקע אלא שלא יעשו בהם מלאכה אבל שביתת בהמתו בשבת בין על ידו בין ע"י גוים אסור מן התורה דהכי קא מזהיר קרא למען ינוח שורך וחמורך כמוך חייב ליתן לו ניוח שלא יעשה בהם מלאכה. אפילו על ידי גוים תדע דלא דמיא שביתת דשבת לשביתת דשביעית דהא שביתת כלי' בשבת שריא כדמוכח ביציאת השבת וה"נ אמרי' דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית ולא דמי להדדי דשביתת כלים דשבת דשריא הכי שריא להשכירן לגוים אבל לא שיעשה הוא בהם מלאכה אבל בשביעית שריא לגמרי שיעשה הוא בהם מלאכה בשביעית הה"נ שביתת קרקע דאסורה בשביעית אינה דומה לשביתת בהמה בשבת ששביתת בהמה הוא מצווה אפי' ע"י אחרים ושביתת קרקע אינה אלא על ידו תדע דהכי הוא דהא שביתת שדה בשבת חמורה משביעית ואם השכיר שדה לגוי ועשה בה מלאכה בשבת אינה עובר דדוקא בבעלי חיים אזהר רחמנא שינוחו בשבת ולא יעשו מלאכה אפילו על ידי גוים אבל כלים וקרקעות לא וכיון שנתברר ששביתת שדה בשביעית אינה אלא לעצמו אבל ע"י גוים שרי וע"י ישראל אינו אלא משום דלפני עור וגומר מש"ה כי איכא למיתלי תלינן אבל שביתת בהמתו בשבת דאפילו על ידי גוים עובר על דברי תורה יש לומר דאע"ג דאיכא למילתא לא תלינן והיכי מצי ר"ה למילף שריותא דשבת משריותא דשביעית ויש לומר דשביתת קרקע הזהרנו בשביעית כדפירש המורה דנפקא לן משבת שבתון יהי' לארץ ואסור להשכיר שדה לגוי בשביעית אבל בשבת לא הזהרנו על שביתת קרקע ונראה לי דמאי דאמרי' לקמן איבעי להו שור של פטם מהו דההיא בעיא לא אתיא כרב הונא דהשתא ר"ה שרי פרה דמסתמא קיימא להכי ולהכי שור של פטם דסתמי' קאי לשחיטה לא כ"ש דשרי וכן מה דבעינן לקמן בהמה ע"מ לשחוט ושחט מהו כו' ההיא בעי' פליגא על רב הונא דהא רב הונא אפילו בסתמא שרי וכ"ש ע"מ לשחוט וטעמא דהנהו דפליגי עלי' דרב הונא דלא ילפא שריותא דשבת משריותא דשביעית יש לומר דרב הונא דיליף סבר לפני עור לא תתן מכשול איסור תורה היא. כי היכי דהתם תלינן ה"נ בשביתת בהמתו בשבת תלינן ומיהו ברייתא דתניא לקמן בהמה על מנת לשחוט ושחט דברי ר' יהודה ר"מ אומר אינו מוכר לו אלא שחטה ההוא ודאי פליגי על רב הונא ויש לומר דלא שמיעא לי' דאי הוה שמיע לי' הוה הדר בי'. סברות אחרות ראיתי שמעמידים שתי הבעיות הללו אפילו אליבא דרב הונא ומפני שלא נראו לי לא כתבתים והנכון בעיני דפליגי כדפרישית: [מהדו"ק]

תוספות מסכת בבא בתרא דף פא עמוד א

ההוא למעוטי חוצה לארץ - והכי נמי דריש בפרק ראשית הגז (חולין דף קלו. ושם) ארצך למעוטי חוצה לארץ ותימה אמאי איצטריך מיעוטא הא אמר בסוף פ"ק דקדושין (דף לו:): כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ויש מפרשים משום דבכורים איתקשו לבשר בחלב דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו ובמכלתא בהדיא מקיש להו וס"ד שיהו נוהגין אף בחוצה לארץ כמו בשר בחלב ולרשב"א נראה דלא חשיבי בכורים מצוה תלויה בארץ דלא דמי לתרומה ומעשר וחלה דהתם גוף הפירות מחוייבין בתרומה דטבל נינהו ואסורין באכילה ולכך חשובין הן תלוין בארץ אבל בכורים אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם דאין נאסרין באכילה אע"פ שלא הפריש מהן בכורים ועוד מדלא חייב תרומה ומעשר עד שיתמרח בכרי מוכח שהחיוב תלוי בפירות לפי שלא הגיע עדיין זמן חיובן אבל בכורים ודאי חובת הגוף נינהו כע"ז דילפינן מינייהו בקדושין (דף לז.). שאין החיוב תלוי בפירות אלא באדם ואפי' בעודן באילן מתחייב כדתנן במסכת בכורים (פ"ג מ"א) כיצד מפרישין בכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה אשכול שביכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים ואע"ג דאם אין לו [אינו] חייב לקנות מ"מ חובת הגוף נינהו כמו חובת ציצית דאע"ג דאין חייב לקנות טלית כשאין לו חשיב חובת הגוף.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל הקדמה

הלכות שמיטה ויובל. יש בכללן שתיים ועשרים מצות, תשע מצות עשה, ושלוש עשרה מצות לא תעשה. וזהו פרטן: (א) שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה. (ב) שלא יעבוד עבודת הארץ בשנה זו. (ג) שלא יעבוד עבודת האילן בשנה זו. (ד) שלא יקצור הספיח כדרך הקוצרים. (ה) שלא יבצור הנזירים כדרך הבוצרים. (ו) שישמט מה שתוציא הארץ. (ז) שישמט כל הלואות. (ח) שלא יגוש ולא יתבע הלוח. (ט) שלא ימנע מלהלוות קודם שמיטה כדי שלא יאבד ממונו. (י) לספור השנים שבע שבע. (יא) לקדש שנת החמשים. (יב) לתקוע בשופר ב' בתשרי כדי לצאת עבדים חפשי. (יג) שלא תעבד אדמה בשנה זו. (יד) שלא יקצור ספיחיה כנגד הקוצר. (טו) שלא יבצור נזיריה כנגד הבוצרים. (טז) ליתן גאולה לארץ בשנה זו וזהו דין שדה אחוזה ושדה מקנה. (יז) שלא תמכר הארץ לצמיתות. (יח) דין בתי ערי חומה. (יט) שלא ינחל כל שבט לוי בארץ ישראל אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם. (ב) שלא יקח שבט לוי בבזה. (כא) ליתן ללוים ערים לשבת ומגרשיהן. (כב) שלא ימכר מגרש עריהם אלא גואלים לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א

הלכה א

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן בשנה שביעית שנאמר ושביתה הארץ שבת ליי' ונאמר בחריש ובקציר תשבות, וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

ספר החינוך מצוה קיב

מצות שביתת הארץ בשנת השמיטה

לבטל עבודת הארץ בשנה השביעית, שנאמר [שמות ל"ד, כ"א] בחריש ובקציר תשבות, ובא הפירוש שעל שנה השביעית נאמר, שנצטוינו שלא לעסוק בה כלל בעבודת הארץ. ונכפלה המצוה בזה באמרו במקום אחר [ויקרא כ"ה, ה'] שנת שבתון יהיה לארץ, וכן ושביתה הארץ שבת לה' [שם, שם, ב']. וכבר כתבתי כל ענינה משלם למעלה בסדר אם כסף תלוה במצות והשביעית תשמטנה ונטשתה [שמות כ"ג, י"א], שבאה לצוות על הפקר פירות שנה זו לכל, ואף על פי שכאן היה מקומו.

שו"ת מהרי"ט חלק ב - יורה דעה סימן נב

...ולענין שכירות דבהמות לעכו"ם כי יחרוש בבקרי' בשביעית לא תבעי לן דשרי שאין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית כדרך שהוא מצוה בשבת ועכו"ם נמי אינו מצווה על שביתת הארץ בשביעית שיהא אסור משום מחזיק ידי ע"ע כמו שאסו' למכור לישראל החשוד דעכו"ם לאו בר חיובא ושרי כי תבעי לך אם מותר להשכיר לעכו"ם שדהו בלא טעמא דארנונא ונראה דבהבלעה שרי ואף על פי שבשנת שביעית עצמה לא שייך הבלעה כדכת' החכם השלם נר"ו מ"מ כשהשכיר לו לשבע שנים בשבע מאות זוז שרי ולא דמי למשכ' תנור וריחים שלוקח ריוח יום יום דהכא כיון שהשכיר לו לשני' מרובות אם יוביר ולא יעביד בחד שתא מינייהו משלם במטבא דאורחא דמילתא הוא שאינה זורעה שנה אחר שנה שמא תכחיש אלא כאותה ששנינו הופך שער שתי שורות לכאן וזורע את הבור נמצא שכשהוא נוטל שער שדהו לאו שכר שביעית הוא נוטל אלא שכר שנים והא דאמרין בפר' המקבל המקבל שדהו מחבירו לשבע שנים בשבע מאות זוז אין השביעית מן המנין התם בישראל קתני דמידע ידע שאין דרך ישראל לעבוד בשנת השמיט' והוה ליה לשש שנים אבל גבי העכו"ם השביעית מן המנין ודרך הבלעה שרי וכן מצאתי לרב אבא מארי זכר צדיק לברכה בתשובה שהתיר להשכיר שדהו לעכו"ם בהבלעה על ידי שנים אחרות...

שו"ת מבי"ט חלק ב סימן טו

שאלה תהלתו מלאה הארץ מעלת הרב נר"ו בהיות כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק תפרתי עלי גלדי ועוללתי בעפר קרני על שבעוונותי הקדיח תבשילי ונאלמתי דומיה כאבל אם קודר שחתי ומי שצריך מנחמים אינו יכול לנחם ונחמתי על עפר ואפר לכתוב דברי תנחומין על פטירת הרבנית אשר הלכה לעולמה ועתה באתי בקצרה להתפלל לאל המנחם ציון תלך למנוחות עם נשים שאננות בוטחות המנחם ציון ובונה ברחמי בנין ירושלים ישקוהו כוס של תנחומין ויבנה לו בישראל בית נאמן גדול יהיה כבוד הבית האחרון ועתה אדוני סבת קדושת הארץ הכשירני להסיר שקי מעלי וללבוש בגדי ישע לבא אל המלך להתחנן לו על דבר אמת ועונה צדק לבשתי להורות לי אי זה הדרך ישכון אור בענין שמיטת קרקעות כי ידעתי נאמנ' כי ידו בכל ועל הכל במצות התלויות בארץ ארץ הצבי אשר גדלתהו על מים רבים ורוממתהו על כל המעשים ונטעתהו כארז בלבנון. אחת שאלתי מאת אדוני אותה אבקש לא תאחר תשובתי כי היא מצות עשה שהזמן גרמא ואודיע לרב אשר חפשתי ומצאתי ובדקתי עד מקום שידי מגעת והרב בדעתו הנכונה יברר אוכל מתוך פסולת כי לא היה לי כפתור ופרח ובו בטח לבי יעמידני על נכון. **שאלה ילמדנו רבינו ישראל ששכר שדה מגוי לזמן עשר שנים במעות בעין בכל שנה ושנה והתנה עם הגוי שלא יסלקנו לזמן עשר שנים והישראל הוריד בשדה ההיא אריסין גוים אשר היו אריסי בתי אבות בשדה ההיא מקדמת והגיע שנת השמיטה אם יניח הישרא' האריסין גוים לעבוד את האדמה בכל שנה כמנהג ויקח חלקו הואיל והוא אינו אומר עתה לאריס לרדת והוא מעצמו יורד לתוך השדה או דלמא הואיל והקרקע הוא של זה הישראל כי שכירות ליומי ממכר הוא וחייב שהארץ תשבות מעבודה אם לא יניח האריס הגוי לעבוד את האדמה ולהיות המוביל נחוץ לא היה לי זמן לכתוב את אשר מצא' ידי בדין זה אבל הכלל העולה מאשר חפשתי ומצאתי כי אין ללמוד שביעית מענין שבת אבל מצאתי בתוספתא דשביעית פ"ב ז"ל המקבל שדה מן הגוי פוסק עמו על מנת שהגוי זורע' ונראה לי שאין משם ראייה לנדון דידן שהמקבל אין לו חלק בקרקע רק במה שתוציא חציו או שלישי או מה שיתנו ביניהם ושוכר הוא שהשוכר הקרקע במעות בין תעשה הארץ פירות בין לא תעשה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר ראשון פ"ו והנדון דידן הוא שוכר במעות ושכירות ליומי ממכר הוא ובכן אוחילה לאל אחלה פניו יחתום לחיים טובים הוא וזרע זרעו ויאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל כיש את נפש חכמ' גם חסיד' בשמים וכנפש נרצע לעבוד עבודת איש חי ומתפלל בשלומו לאל חי הצעיר אלעזר בן יוחאי. ואם ת"ל שיניח הגוי האריס לעבוד את האדמה כמנהגו להיות ששמיטת קרקעות הוא מדרבנן ואפשר שהגוי יכריח' בדיניהם לרדת לאריסותו אם יכול הישראל השוכר להחזיקו ולת' לאריס תבוא' זרעים לזרוע כי לא הותר כי אם להחזיקו בדברים וגם הוא מנהג לתת לאריס תבואה וזרעים כדי שיזרע וש"ש.**

תשובה כאח לי החכם הה"ר אלעזר נר"ו חפשתי ולא מצאתי תשובת היתר לשאלתך כי אם לדעת הפוסקים ז"ל אשר פסקו כר' דשביעי' בזמן הזה דרבנן ועלה דמתניתין ר"פ זה בור' משרבו האנסים חזרו לקרותן וכו' ואמרינן בגמרא משרבו האנסים ומאי נינהו ארנונ' כדמכריז ר' ינאי פוקו זרעו בשביעית משום ארנונ' פירש רש"י ז"ל ארנונ' מס שגוב' המלך מן התבוא' כך וכך כורין מן השד' בשבח פוקו זרעו בשביעי' דשביעי' בזמן הזה דרבנן דבטלה קדושת הארץ ואמרינן נמי יכול לומר אגיסטון אני בתוכו פירש רש"י שכירו' קרקע של גוי הוא אי נמי משום ארנונא שכרו וכתבו התוספות ומאי נינהו ארנונא וא"ת משום ארנונא היתרו לחרוש ולזרוע דהויא איסורא דאורייתא וי"ל דמיירי בשביעי' בזמן הזה דרבנן וגבי אגיסטון פי' רש"י לשון ראשו' שכי' אני בתוכ' ולא נהי' דאמרי' בגיטין אין עודרין עם הגוי בשביעית על כן נראה כפי' שני שפי' משום ארנונא ובסוף פ' הניזקין כתבו התוספות גבי אין עודרין עם הגוי בשביעית והא דקאמר בפ' זה בורר גבי כהן וחריש יכול לומר לו אגיסטון אני בתוכה ולא כמו שפירש הקונט' שכיר לגוי דהא משמע הכא דאסור ולא מסתב' לחלק בין חנם לבשכ' אלא מפרש ר"ת אגיסטון בקרקע שמקבלי' מן המלך לפרוע כך וכך לתבואה כך בשנה כדאמ' התם לעיל מינה ר' ינאי מכריז פוקו זרעו ארנונ' בשביעי' סכנת נפשו' איכא כו' א"נ קסב' יש קנין לגוי בא"י להפקיע משביעי' א"נ דשביעית בזמן הזה דרבנן ואע"ג דמדרבנן אסור לגוי אחר גבי מלך היתרו ע"כ ובספר התרומ' כתוב ז"ל ומטעה זה נוכל לומר דבשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע הגוי אפילו מדרבנן והא דתנן בפרק הניזקין אין עודרין עם הגוי בשביעית יסבור קדשה לעתיד לבוא וכו' יתיישב בכך פירש רש"י ז"ל פרק זה בורר כהן וחריש כול' אגיסטון אני בתוכו ופירש שכיר עכו"ם אני והא דמכריז רבי אמי פוקו זרעו משום ארנונ' כדי לשלם למלך וכולו היינו אפילו בקרקע ישראל כיון דליכא איסורא אלא מדרבנן הילכך משום ארנונ' שרי לגמרי ולא נצטרך לומר משום סכנת ארנונא וכולי אבל בקרקע דעכו"ם בלאו הכי מותר לחרוש ולזרוע עכ"ל ואע"ג שהלשון קצת מגומגם בספר הנז' הרי בספר כפתור ופרח הביא פ' מ"ז ז"ל והב"ת כתב דבשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע העכו"ם ואפילו מדרבנן ולא הסכי' בזה טהור קדש מדרבי אלעזר כולי ע"כ...

ויצא לנו מכל זה כי ישראל שיש לו שדה שחכר אותו מן הגוי או אפילו הוא שלו ממש ויש למלך או לעבדו חק על כל מה שיצא מן הזריעה חלק ידוע ואפילו לא יזרע אותו יכריחונו לתת לו החלק שהיה מוציא הקרקע אם היה זורע אותו שהוא מותר לחרוש בו דהוי כמו ארנוני לפירש רש"י ז"ל וכל הני רבוותא דסברי דשביעית בזמן הזה מדרבנן יכולים לפרש פירוש זה ואינו צריך שיהיה אונס גדול וכן יכול לחרוש בבקרים שלו כמו שהוא זורע בקרקע שלו וכ"ש אם השדה שאינו שלו אלא שחכר אותו מן הגוי דהיינו כמו שכירות שאם יכריחוהו לפרוע חק המלך אם לא יזרענו שמוותר לו לזרוע ולחרוש בבקרין וישראל שמשכיר לגוי שדה שלו או שכר מגוי שדה והשכירו לגוי קודם שנת שביעית לכמה שנים מותר דהוי כשוכר לגוי לכמה ימים לעשות מלאכה דיכול לעשות אפילו בשבת אבל להשכיר שדה לגוי בשביעית אסור אבל שורו מותר להשכיר בשביעית דאינו מצווה על שביתת בהמתו בשביעית כדאיתא פ"ק דע"ז וכתב רבינו ישעיה מטראני בפסקיו שם ז"ל אעפ"י שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית ויכול להשכיר לגוי לחרוש בו בשביעית אבל לא ישכירנה לישראל החשוד לחרוש בה בשביעית מפני שעובר על לפני עור וכולי ולא ישכור שדהו בשביעית אפילו לגוי שאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית שנא'

שבת שבתון יהיה לארץ עכ"ל ונראה מכאן דדוקא בשנת שביעית עצמו או מקודם לצורך שביעית הוא דאסור להשכיר לגוי אבל בהבלעה כמה שנים שרי אפילו עובדה בשנת השמיטה דאיפשר שלא יעבוד בה שנת שביעית אפילו שדה ששכר ישראל מגוי נראה דלא שרי להשכירה לגוי אחר בשנת שביעית עצמה או לצורך שנת שביעית נראה דה"ה בזרעים שיכול למכור או להשאיל לגוי שיזרע בשביעית כמו בשור דאיני מצווה אלא על שביית קרקע לחוד וכשמשכיר לגוי בהמתו בשנת שביעית יזהר בדין שבת. ולענין השקאת ירקות ועשבים כמו חבצלת השרון ודומיהם הא תנן ריש מ"ק משקין את בית השלחין במועד ובשביעית וכיון דתני להו בהדי הדדי משמע דכל מה שמותר להשקות במועד מותר להשקות בשביעית וכל הני מותר להשקות בח"ה דאיכא בהו פסידא וכן בשביעית ולא שני לן בין פסידא רבה לפסידא זוטא דכל מה שיפסד אם לא ישקנו הוי פסידא דהא לא חלקו בין פסידת ירקות דהוי דבר מועט לפסידת אילנות דהוי הפסד מרובה דכיון דיפסד הכל אם לא ישקנו לא מפליגין ביניהו והתר זה לכ"ע אפילו למאן דסבר דשביעית בזמן הזה דאורייתא והוא היתר שכירות בהמה לגוי לחרוש בשביעי' ונתינת זרעים לזרוע בשביעית והשקאת הירקות ועשב ועצי הבשמים הנפסדים אם לא ישקום אבל היתר זריעת ישראל שדהו או שדה המושכר לו מפני ששואלים ממנו חלק מה שהיה יוציא אפילו לא היה זורעה אינו אלא להני רבוותא דסבר דשביעית בזמן הזה דרבנן דלמאן דסבר דאורייתא אינו מותר אלא כשאונסים אותו לצורך חיל המלך דהוי אונס גמור וכדאי הם הסוברים דשביעית דרבנן לסמוך עליהם כ"ש בשעת הדחק ומענין פירות שביעית שגדלו בשדה הגוי בא"י כתבתי בשמטות שעברו משנת הר"צב שהיתה שנת שמטה עד עתה כמה פעמים שהם חייבים בביעור כמו שהוא כתוב אצלי בארוכ' נאם המבי"ט חשוך השכ"ז שנת שמטה.

מנחת חינוך מצוה קיב

המשמול' בר"מ וטעמ' . ודע דשביעית בענין א' חפור משוי"ע דבשוי"פ איכא איסור על העושה מלאכה בעלמו אבל ע"י עובד' הוא רק שבות אך יש עשה בשבת דבהמתו לריכה לשבות ואם תשאל או משכיר בהמתו לעבדים עובד מבוטא ע"כ בעשה ונהי"כ דבהמתו אסורה במלאכה וכן לכ"ס שביחת כלים דאם הכלי עושה מלאכה עובדים הבעלים בעשה אך שאר מלאכות כגון מריעה חריעה עובד אם עושה בעלמו אבל ע"י עובד' א"ע כלל ובשמיטה אם עושה עבודת הארץ כגון שחורש שדהו או זורע או קולר פ"י עובד' נ"י דה"ל"ם של עבודת הארץ אינו כי הכל כחוב לטבח שדך לא הורע אך בעשה עובד כלל עבודת קרקע אפילו ע"י אחרים דכתיב שבת שבתון יהי' לארץ ושבתה הארץ מבוחר גזירת הכתוב דהארץ השבתה וכן שמעו"ס על שביחת כלים ושביחת בהמה בשבת כן מוזכרים על שביחת הארץ בשמיטה והמשכיר לעבדים או לישראל השדה עובד המשכיר משום שביחת שדהו הכלל כמו שביחת בהמה בשבת כ"ה שביחת קרקע בשמיטה ואם כי הדברים בעלמם נטוים ש"ס מפורש הוא בעבדים דע"ז גבי שביחת בהמה כשרה ואמרינן אין אדם מוזכר על שביחת ב' וחו' דשביעית אמר ליה אב"י והרי שדה דהדס מוזכר על שביחת שדה' דשביעית ותנן ט' מפורש ד"ו ואין ת"ק . וע' רס"י כ' דשבת שבתון יהי' לארץ אם כי כל הדינים דשביחת בהמתו נוהג גבי שביחת שדהו בשמיטה ואם אחד עושה מלאכה בשדהו עובד וכן המשכיר לעבדים וכדומה . וקל"ה ל"ך עיין שלי"ט בר"מ דין זה מפורש אך ודאי הלכה היא כד"ן חולק . והנה

מנחת חינוך מצוה קיב

הרב המחבר כי לט"ל פ' משפטים דיני מלוה זו וכו' שהיא קשר עם העושה דשם וחל"כ כחז דוהב' בזכרים וזנקבות אם כן העשה זו ג"כ נוהג בזכרים וזנקבות. ובפסוקים שזכרים בלא העשה גם כן כגון זריעה דעת הרב המחבר נח' רל"ו דכ"ה דיש לאו גם כן מוזכרים הנשים אם על העשה אף דמלות עשה שהזמן גרמל ע"ש לענין י"ט ודעת חסדוט קדושין אינו כן ומבואר כ"פ יח"ז על כל פנים נראה לדעת הרב המחבר דנשים גם כן מוזכרים אך בחריעה דליתו רק עשה וה"ל מלות עשה שהזמן גרמל א"כ יהיו נשים פטורים מנלוה זו ומד' הרה"מ נראה דאין חילוק ונס בר"מ אין מבוחר שום חילוק לענין שביעית בין זכרים לנקבות . אך כבר כתבתי במלות שבת לענין שביחת בהמה על פי ד' רישב"א קדושין על ק' חוס' שהקשו ל"ל במילה אוחו ולא אוחה דאין הנשים מלווין על מילה בנישים חפ"ל דה"ל מלות עשה שהזמן גרמל דטוב רק ביום והי' הריב"א דכלל זה דמלות עשה שהזמן גרמל נשים פטורות אינו רק במלות דנטופ חפ"לן ולי"ח וכדומה אבל מלות מילה אינו גנופו איט בכלל זה וגם נשים חייבות ע"כ ל"ך מיטוט אוחו ולא אוחה . אם כן גבי ש"כ דגם כן אין המלה גנופו רק מלוה על בהמה פ"כ נשים חייבות ולא ה"ל בכלל מעשה"ז ע"ש כ"כ לפמ"ש דעשה בעבודת הארץ הוא כמו ש"כ דמלווים אוחו על שביחת הארץ א"כ אין המלה גנופו ונשים ג"כ מלווים על העשה כמו הנשים דלית בכלל מעשה"ז כג"ל בברוכ' . ומטה זו דהרה"מ

הזה נאה מאוד לדרוש ככנו וכשרד"ל כ"ס שנא' השכר פן שם אזהרה . גם ראיתי גדולים מצוה קי"ב דין

(א) כבטל עבודת הארץ בשבת תשבות ובה הפ' שעי שלא לעסוק בה כלל בעבודת ה' בבק"א שבת שבתון יהי' לארץ וכבר כתבתי כל ענינה ששלם במצות והשביעית השמטנה ונני פירות שנה זו לכל וא"י

מצוה קי"ב שלא לאכול בשר בחלב ש נדי בחלב אמו . וזה ה' בב"ח ואל יקשה א"כ למה נ' והוציאו בלשון בישול שהתשוב אכילתו מאיסור שאר אכילת או נהנה באכילתו וכאן אפי' לא נה' יבלענו הם שיטורף גורנו בו וכיו' כשארז"ל בפ"ב דפסחים להבי למיטרא שזוקקן עליו שלא כד דרך בישול בלשון שהוציא נ' שנכתב בתורה איסור הבישול נ' ואיסור בהנאה ואיסור בישול הלאוין אלא שנים לפי שאיסור כשארז"ל כ"ס שנא' לא תאכל ל איסור הנאה במשטע כי התורה

מנחת חינוך מצוה שכ"ו

ה' שיו' עובדי' בשבתו ויאבדו בירקות ותבואה וקטניות שדרך בני אף שחשש דשביעית מ"מ ה"ל כמו שבת וי"ע דמוהר לעבות מלאכה עד חשיכה אף שהמלאכה נעשית בשבת פותקין מים ט' כמ"ש לעיל פרשת אמור . או אפשר כיון דכבר כ' דמלווים אוחו על שביחת קרקעות בשמיטה ובה"ג בשבת אסור לכ"ס משום ש"כ כמבואר בשבת דף י"ח ה"ג אסור בהרבה בשמיט' חמשה שביחת קרקע . או אפשר דש"ס דאסליה חורה היינו הא דמפורש בקרא כגון זריעה וחריעה עובדים ג"כ על ש"ק אבל בשאר דברים אינו בכלל ש"ק חריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה א"כ לא קאי כלל העשה דש"ק רק על זריעה וחריעה ולא השרש' ויש לפלפל הרבה בסוגיא דר"ה ואכ"מ . וטוהנת מלוה זו בכל איסי ישראל ובא"ז

ה' שיו' עובדי' בשבתו ויאבדו בירקות ותבואה וקטניות שדרך בני אף שחשש דשביעית מ"מ ה"ל כמו שבת וי"ע דמוהר לעבות מלאכה עד חשיכה אף שהמלאכה נעשית בשבת פותקין מים ט' כמ"ש לעיל פרשת אמור . או אפשר כיון דכבר כ' דמלווים אוחו על שביחת קרקעות בשמיטה ובה"ג בשבת אסור לכ"ס משום ש"כ כמבואר בשבת דף י"ח ה"ג אסור בהרבה בשמיט' חמשה שביחת קרקע . או אפשר דש"ס דאסליה חורה היינו הא דמפורש בקרא כגון זריעה וחריעה עובדים ג"כ על ש"ק אבל בשאר דברים אינו בכלל ש"ק חריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה א"כ לא קאי כלל העשה דש"ק רק על זריעה וחריעה ולא השרש' ויש לפלפל הרבה בסוגיא דר"ה ואכ"מ . וטוהנת מלוה זו בכל איסי ישראל ובא"ז

חזון איש סי' י"ז אות כה

כה) ר"ה י' ב' חוד"ה שלשים, הקשו נפרש"י דכל שהשריש תוך ל' יעקור א"כ הא דתנן מ"ז האורז כ"י שהשריש לפני ר"ה מותרין בשביעית לא מש"ל אלא השרישו ל' יום לפני ר"ה, ולכאורה י"ל דמשנתנו בזמן שאין מקדש וכבר הותר חוספת, וי"ל דכונתם לר"ש ב"פ מ"ק ג' ב' דלא החירו רק ב' פרקים ולא ל' יום קדש ותקשה מתני, ואין לומר דמשנתנו צרע בשוגג דקוי"ל גם בשוגג יעקור כדתנן פ"ב דתרומות וכמו שפסק הר"מ פ"א ה"ב, ומיהו מסקינן בירושלמי דאם לא עקר הפירות מותרין, ועוד מש"ל צרען עכו"מ וכמש"כ הראב"ד פ"ד בע"מ, ועוד מש"ל מכזיב ועד הנהר וכמש"כ הראב"ד שם, והא דקתני סיפא אסורין משום שביעית היינו צדינים הנוהגין שם.

ובזמן הזה אין לזעזעין כמש"כ הר"מ פ"ג הי"א ומשום שמוזין לשביעית, אבל נראה דזרעין עד ר"ה דלא שייך בו מנין, ומיהו אפשר לזרוע שתקלוב בשביעית אסור, וע"י לק' ס"ק כ"ג, ומשום שביעית הארץ לא שייך דלא נאמר אלא צעוד בה עכו"מ [וכמש"כ חו' ע"ז ט"ו ב'] שהרי מותר להשקות בשביעית מה"ת ולא אסרה תורה אלא אבות ופטרות הקרקע שהיא בלא מעשה כלל גריעת מתולדה וכב"ג גם האדם מותר בה, ומיהו י"ל דנבי דלמיחה וגידול מותר [ורא"י שאינו חייב לעקור הספיחין והאילנות] מ"מ קליטה הוא זריעה ממש ואסור, וצחו' ע"ז שם משמע שאין האיסור של שביעית השדה תלוי בצטלות אלא העובד בשדה עובר

על איסור שביעה, אלא כונת הגמ' שם שהאיסור של שביעה צקרקע תלוי והעבירה נעשה צקרקע, אבל אם עובד בה עכו"מ בשבירות אין ישראל עובר משום שביעה ונכך לא שייך גזירת שאנה ונסיוני, אצל צחו' הר"ה על מס' ע"ז מצוהר דמלווה ענ שביעת שדכו ממש וכ"כ ריטב"א שם, מיהו קשה למ"ד תונדות דאורייתא למה אינו עוקר האילנות והספיחין וכ"כ שאין שביעת הארץ בשביעת צמחתו אלא שבה שביעת ממלאכה אדם בה, אצל ננטע קדם שביעית שתקלוב בשביעית מותר מה"ת, ויש מקום נומר דדוקא צעוד בה ישראל ולא צעוד בה עכו"מ אבל צחו' הר"ה שם מצוהר דאף צעוד בה עכו"מ, אבל בר"מ פ"א ה"א מצוהר שאין עשה דשביעה על הצענים אלא על הארץ והעובד עובר בעשה אצל לא הצעלים וסוגיא דע"ז יש נפרש כפ"י חו', ופ"ז מה"ת יכול לזרוע ע"י עכו"מ, והא דכתיב הן לא מרע ששכירת פוענים עכו"מ קשה ואין יד הכל משגת, וגם לא היו צדיקים בזמן יושבן אלא עבדים.

והנה מהא דירוי מוכה דלא גזרו לעקור צנקע תוך ל' משום עבירה ומוכה מזה דאין איסור צנעוטה קדם ל' ודלא כפרש"י, אמנם אם נפרש דצירי' לאחר שהחיר ר"ג אין הכרח מזה, מיהו אי נפרש לאחר שהחיר ר"ג מצוהר דמותר לכחלה ליעט שתקלוב בשביעית. [וע"י לק' סי' כ"ב סק"ה, סי' כ"ה סק"ג כ"ג].